

השמאל הציוני - נחוצה תשתית אידיאולוגית

אולי מרטין בובר יעזור?

עשו, אשרי יולדתו.

גַּח מִרְחֵם פְּרָבְלוֹם וּמִפְתַּח־שְׁנָדֵי בְּיָדוֹ.

אִם לֹא יִקְרָא אֶת מִרְטִין בּוֹבֵר

יִדְאִי יִקְרָא אֶת הַמִּפְּוֹת.

מתוך: חיים גורי, עיבל 2009.

יובל גלעד *"ביודיוויו של ישראל מבלבל"* ('עיתון 77', גיליון 348) ראוי לשבח על כנותו. במאמרו הוא חורג מהדפוס הקבוע של מאמרים מנקודת ראות של "השמאל" או של "הימין" שכה הורגלנו אליהם וטווה איזו השקפת כלאיים מוודה שבה משמשים, בערבויה לא הרמונית, "שמאל קיצוני" ו"ימין קיצוני": "חתירה לרו קיום כמעט בכל מחיר", יחד עם הודהות עם "הימין הליברמני, הרואה בעולם זירת כוח אכזרית שבה החזק ידו על העליונה". אך יותר מכל, מעיד גלעד בדבריו אלה, על העדר תשתית אידיאולוגית לשמאל, לשמאל הרדיקלי, הא-ציוני, במקרה שלו. יאמר מיד: הואיל ואיני משתייך לזרם זה, לא עלי להציע תשתית אידיאולוגית מוצקה שתניא את חסידיה מלאמץ גם את העמדה הקוטבית שמנגד.

הבלבל שגלעד מודה בו הוא מורכב: מצד אחד הוא מבטא עמדות א-ציוניות: "אני מאמין במדינה אחת לשני העמים, או לפחות במדינה פלשתינאית שתקבל חלקים נרחבים בנוסף לאלה שנכבשו ב-1967", ומצד שני הוא כותב על ידידיו האנטי-ציונים המטרבים לבא ארצה: "הם אנטישמיים מוסווים: הם מתגעגעים למרטין בובר ולרוזנצוויג, ליהודי הרוחני והמשכיל שלא ילכך את ידיו בדם ובמדינה". אילו התגעגעו לבובר, חשבת, היו ידידיו באים ומפתיעים אותו באמצע דווקא עמדות של השמאל הציוני. אך יובל גלעד אינו אשם גם בכך שלא זיהה זאת. גם השמאל הציוני נעדר לזו של תשתית אידיאולוגית, והוא משלם על כך מחיר כבד, וכאן אני מבקש להציע לזו של תשתית אידיאולוגית לשמאל הציוני, בהתבסס על משנתו של בובר.

אין מי שיחלוק על כך שעל השמאל הציוני עובר משבר חריף. המשבר הוא כה חריף שיש המנבאים שהוא עומד להתמוסס ולרדת מעל במת ההיסטוריה כמו תנועות פוליטיות אחרות. לעניות דעתי אחת הסיבות לכך היא העדר תשתית אידיאולוגית מובחנת שתבדל אותו מזרמים אחרים באשר לזכותנו על הארץ.

סוגיה זו עלתה בעקיפין גם בנאום אובאמה בקהיר. הוא הותקף מימין, על שציין את השואה, ולא את ה"הבטחה" בספר הספרים, כהצדקה להקמת מדינה יהודית בא"י. אם השואה היא ההצדקה, היו מי שאמרו, ואנו איננו אלא פליטים מחפשי קורת גג, הרי שאנו צריכים להיות אסירי תודה למארחינו הערבים שמאפשרים לנו ללון אפילו במרפסת. אבל אם לעומת זאת, אנו כאן מכוח ה"הבטחה", הרי שזכותנו לגור בכל חדרי הבית. מנגד ניצבת לה אידיאולוגיה א-ציונית או פוסט-ציונית (כפי שאבחנתי, כמדומני, את עמדותיו של גלעד) או אנטי ציונית, שבסיסה הוא שלילת קיומה של מדינה יהודית-ציונית, בדרגות שונות של קיצוניות.

האם לשמאל הציוני יש עמדה אידיאולוגית מוגדרת בנושא עקרוני זה של הבעלות על הבית? או שיש לו רק עמדות, הצעות והשגות בנושאים פוליטיים קונקרטיים שעולים על הפרק מתוך השקפה נאורה ועמדה מוסרית אוניברסלית? האם נחוצים בכלל מצע ובסיס אידיאולוגיים כאלו או שקיומה

של ההשקפה הציונית-שמאלית היא כה טבעית, שאין בכך צורך? לעניות דעתי הדבר נחוץ - בית ללא יסודות איתנים יקרוס עם חילופי הזמנים והרוחות. אך הוא חשוב גם בטווח המיידי, במיוחד לנוער ולצעירים חדורי אידיאליים, בעלי חוש צדק ורגישות לעוולות מוסריות, המתפתים, לנוכח מדיניותה ומעשיה הלא מוסריים של ההנהגה, לעמדות א-ציוניות או אנטי ציוניות. מצע אידיאולוגי איתן של ציונות הומניסטית, עם איזון נכון של לאומיות יהודית מתונה, המאמינה בזכותו ההיסטורית של העם היהודי למדינה ושל ערכי צדק אוניברסליים, יכול לשמש להם כעוגן, בלעדי זה הם כאובדים.

בשאלת הזכות - הרי ברור שלכל עם, ולעם היהודי בכלל זה, יש זכות בסיסית לריבונות ולעצמאות. (זכות זו עומדת גם ללא החוויה הטראומטית של השואה, שהשפיעה בצורה מכרעת על ההשקפה הדואלית של גלעד; אם כי השואה בוודאי מעצימה אותה). ברור גם שמכל המקומות שבעולם יש לעם היהודי זיקה היסטורית רק לארץ ישראל. זיקה ולא זכות מוחלטת.

אך איך קובעים את גבולותיה של הזכות בגין הזיקה הזו? לציונות היהודית-הומניסטית היו בשני הדורות הקודמים שורה של הוגים מעמיקים ונודעים: מרדכי מרטין בובר, שמואל הוגו ברגמן, עקיבא ארנסט סימון, גרשם שלום ועוד רבים וטובים שהתחבטו בשאלות אלו. דומה שהדברים הבאים של בובר יכולים להוות מצע כזה: "מספרים כי נורדאו בא פעם להרצל בבהלה וקרא: 'שמעתי שיש בארץ ישראל תושבים ערביים. אם כן הרי אין הצדק על צדנו!' אם נכונה אמרה זו מתגלה בה נאיביות מופלאה. החיים, מעצם היותם חיים, כרוך בהם עוול... אם נתבונן היטב, נראה, כי בכל רגע גוזל כל אחד ממי שהוא את 'מרחב מחייתו'... אין אנו יכולים להימנע מעשיית עוול אבל ניתן לנו החסד הזה: שאין אנו צריכים לעשות עוול יותר ממידת ההכרח" (מתוך: "מרדכי מרטין בובר" בספר *אין שאננים בעיון* בעריכת אהוד בן עזר, עם עובד 1986, עמ' 61-62).

זאת בדיוק נקודת המוקד כיום: האם עשינו יותר עוול מכפי הנדרש, רק מפני שנזדמנו לנו אחרי מלחמת ששת הימים הכוח וההודמנות לעשות כן, או שנהגנו עם עצמנו בריסון מוסרי? הדעה של כל בר לבב היא שעשינו והפרזנו לעשות ככל שיכולנו, ללא עכבות מוסריות כלשהן. הרי מיד לאחר מלחמת ששת הימים, עוד לפני שהגל המשיחי והחמדני שטף את הארץ, אמרנו שהשטחים הם "עירבון" עד לשלום. השאלה מה היא מידת ההכרח עולה כמובן בכל עוצמתה. השמאל הציוני הכריע שההכרח הוא מדינה בגבולות שנקבעו במלחמת העצמאות של המדינה היהודית, היא מדינת ישראל. שכן לדעת זרם רעיוני זה, המדינה היהודית יכולה מבחינה דמוגרפית להתקיים בגבולות העצמאות, הקרויים גם גבולות 1967. הרי גם כיום כמעט כל התושבים בשטחים (למעט אלה המתפרנסים מעבודה קהילתית ומעט מנהלים ומנהלי עבודה באזורי התעשייה שהוקמו שם) מתפרנסים ממפעלים ומוסדות בתוך גבולות 1967. ניתן היה להוכיח זאת בנקל אלמלא פרצה מלחמת ששת הימים, שכן הנגב והגליל היו מתפתחים אז בהתפתחות מואצת. האם גבולות אלה מקודשים? לא בהכרח. לכן, בהתחשב בעובדות שנוצרו ומתוך אותו עיקרון של צמצום העוול, ייתכנו, בהסכמה הדדית, חילופי שטחים.

יש הפוסלים כל צורה של לאומיות ומתוך כך מגיעים להשקפות השוללות את הציונות. יש כמו גלעד המגיעים עקב כך למבוי סתום ול"פיצול אישיות פוליטי". אך לאומיות אינה חייבת להיות לאומנות דורסנית, היא יכולה להציב לעצמה סייגים: להיות הומנית, פלורליסטית, דמוקרטית, כפי שראתה עצמה הציונות מתחילתה, באור חזון גאולת האדם האוניברסלית, שמקורו ביהדות. מכאן שחשוב להעמיד, למצב ולטפח השקפה יהודית הומניסטית, דוגמת זו שהוצגה לעיל, להצדקת קיומנו כאן, כך שציבור בעל עמדה מוסרית, ובעיקר נוער אידיאליסטי, יוכל להודות איתה בנקל, למרות מורכבותה.

דוד אדלר